

фліктної ситуації та проведення низки вищеведених дій починають підготовку про введення наступних етапів санкцій, які вже належать до більш жорстких видів санкцій та у часовому вимірі належать до середньострокових та довгострокових пакетів.

Висновки. Сучасні взаємовідносини країн характеризуються високою ризикованістю виникнення конфліктів між країнами-партнерами, водночас відсутність чіткого розуміння нівелювання цих конфліктів призводить до виникнення багатьох спірних питань, процедура яких відсутня у суб'єктів конфлікту. Тому, як наслідок, спостерігаються хаотичні дії з боку сторін конфлікту для виправдання своїх дій, навіть у деяких випадках це призводить до воєнізованих дій, що руйнує будь-які відносини між країнами та не приносить жодної ефективності у своїх діях. Для уникнення такої ситуації необхідно розуміти чітку процедуру дій у випадку виникнення таких ситуацій та розуміти засади формування стратегії застосування обмежувальних заходів, що, як свідчить практика, не дуже використовується у міждержавних відносинах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Vera Gowlland-Debbas, Tehindrazanarivelo, Djacoba Liva. National implementation of United Nations Sanctions: A Comparative Study. – Leiden and Boston : Martinus Nijhoff, 2004. – P. 378.
2. Комитеты по санкциям Совета Безопасности ООН (рус.). Проверено 10 августа 2009. Архивировано из первоисточника 29 января 2012.
3. Проект декларации про основні вимоги та стандартні критерії введення та застосування санкцій / спеціальний комітет по уставу ООН та посиленню ролі організації від 9 лютого 2007 року.
4. Цит. по: Crawford J. The Relationship between Sanctions and Countermeasures // United Nations Sanctions an International Law. Gowlland-Debbas, Vera (ed.), Kluwer Law International, 2001. – P. 57.
5. Цит. по: Михеев Ю.А. Применение принудительных мер по уставу ООН. – М., 1967. – С. 48.
6. Кононова К.О. Санкционные резолюции Совета Безопасности ООН и их имплементация в национальных правовых системах государств-членов. – Wolters Kluwer, 2010. – С. 61-85.
7. Курдюков Г.И. Международные экономические санкции и права человека (применение в практике Совета Безопасности ООН) // РЕМП. Спец. вып. – 2000. – С. 99-100.
8. Камаровский Л.А., Уляницкий В.А. Международное право. – 1905. – С. 79.
9. Баймуратов М.О. Міжнародне публічне право. – Харків : Одісей, 2008. – С. 704.

УДК 339.542(477+339.923.061)

Касич А.О.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку, аналізу та аудиту
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського*

Цокало О.А.

*студентка
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті проаналізовано теорії міжнародної торгівлі та визначено характерний вид торгової політики для України. Викладено результати аналізу статистичних даних експортно-імпорتنних операцій на прикладі найбільших країн-партнерів із ЄС. Наведені основні тенденції розвитку торговельних відносин України з ЄС. Виявлено ключові проблеми торговельної діяльності, причини переорієнтації торгових шляхів та запропоновано шляхи удосконалення торговельної політики України.

Ключові слова: торговельна політика, експорт, імпорт, лібералізація, протекціонізм, торгові партнери, дефіцит, профіцит, торговельний баланс.

Касич А.О., Цокало О.А. СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ УКРАИНЫ СО СТРАНАМИ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

В статье проанализированы теории международной торговли и определен характерный вид торговой политики для Украины. Изложены результаты анализа статистических данных экспортно-импортных операций на примере крупнейших стран-партнеров из ЕС. Приведены основные тенденции развития торговых отношений Украины с ЕС. Выявлены ключевые проблемы торговой деятельности, причины переориентации торговых путей. Предложены пути совершенствования торговой политики Украины.

Ключевые слова: торговая политика, экспорт, импорт, либерализация, протекционизм, торговые партнеры, дефицит, профицит, торговый баланс.

Kasych A.O., Tsokalo O.A., STATE AND PROSPECTS OF UKRAINE TRADE RELATIONS WITH THE EUROPEAN UNION

The paper analyzes the theory of international trade and defines the Ukrainian trade policy. It bases on the statistical analysis of export-import operations with the biggest EU partner and describes the trend of economical cooperation between Ukraine and EU. In the rest of the paper the key trade problems and the reasons for redirection of the trade orientation are defined, as well as the way for improvement of the trade policy of Ukraine is proposed.

Keywords: trade policy, export, import, liberalization, protectionism, trade partners, deficit, surplus, trade balance.

Постановка проблеми. Враховуючи втрату для України ринку Російської Федерації, перед вітчизняними товаровиробниками постає питання виходу на інші потенційні ринки, зокрема Європейського Союзу. Ці зміни є складними, оскільки принципи товарної арени ЄС невідомі для українського виробника, а тому необхідно не лише вивчати умови реалізації продукції, а і вдосконалювати процеси її виробництва.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Окремим питанням розвитку зовнішньоторговельної політики України присвячено роботи М. Бліхар [1], П. Пронози [2], В. Сіденка [3], Л. Телишевської та Т. Калініної [4, с. 52-54] та ін. У них містяться теоретичні міркування щодо доцільності методів державного втручання у торгову політику країни як одну із центральних складових зовнішньоекономічної політики, а також дослідження та систематизація механізмів, інструментів та принципів формування зовнішньоторговельної політики країни. Однак питання активізації торговельних відносин України та країн ЄС на даному етапі залишаються не вирішеними.

Метою статті є дослідження динаміки зовнішньоекономічних відносин України, перш за все з країнами ЄС; визначення основних тенденцій та перспектив торговельної політики країни в цілому та у розрізі інтеграційних орієнтирів.

Основні результати дослідження. Будь-яка торговельна політика ґрунтується на класичних, неокласичних і похідних від них теорій міжнародної торгівлі, центральним питанням яких є вибір тих торговельних інструментів, які забезпечують стале економічне зростання та підвищення добробуту нації.

Торговельна політика – це діяльність держави у сфері стимулювання чи обмеження експорту та імпорту товарів і послуг, а також складова політики держави, яка відображає інтереси більшості та визначається існуючою системою господарювання [7, с. 864].

На практиці зовнішньоекономічна політика окремих держав укладається у дві концепції – лібералізації (свобода торгівлі) та протекціонізму (обмеження міжнародної торгівлі). Суть першого підходу зводиться до використання заходів максимальної відкритості ринків та відсутності торговельних бар'єрів. Виходячи із основ цієї теорії, держава не повинна втручатися у торгівлю, оскільки зовнішньоекономічна політика має вирішальне значення у розвитку та забезпечує високу конкурентоспроможність на світових ринках. В окремих ситуаціях політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції також достатньо вигідний вибір, а саме для не великих груп населення, які можуть чинити тиск на державу з метою обмеження торгівлі, отримуючи чималий дохід.

Українську торгову політику, за результатами дослідження, можна визначити як протекціоністську. Через належність країни до групи тих, що розвиваються, вільна дія ринкових сил не вигідна, а необмежена конкуренція з боку сильніших держав та не конкурентоспроможність українських виробників може призвести до економічного застою та формування неефективної економічної структури.

Для визначення тенденцій торговельної політики України, її проблем та оцінки перспектив, проведемо дослідження у розрізі таких етапів:

- аналіз динаміки показників експорту та імпорту України;
- визначення ролі міжнародної торгівлі з країнами ЄС;

- виокремлення найбільших торговельних партнерів України серед 28 країн, що входять до ЄС, та основних товарних груп.

Для визначення ефективності зовнішньоторговельної діяльності України, у тому числі з країнами ЄС, було проаналізовано низку показників (табл. 1).

Наведені дані дають можливість сформулювати наступні основні тенденції у розвитку торговельних відносин України, у тому числі з країнами ЄС:

а) спостерігається нестабільність темпів зростання експорту.

Починаючи з 2009 р. показники в Україні зростають, включно до кризового 2012 року, який ознаменувався відносно високими показниками експорту та першою дефляцією за останнє десятиліття у розмірі 0,2% (2002 рік – 0,6%). У 2013–2014 рр. відбулася абсолютно протилежна ситуація, величина експорту зменшувалася у середньому на 6,6%;

б) зберігається існуюча структура зовнішньої торгівлі у розрізі «товари-послуги».

Так, частка товарів є переважаючою і в структурі експорту України, і в структурі імпорту. Це свідчить про те, що Україна не імпортує важливі для розвитку послуги, як то, консалтингові, інжинірингові тощо. А низька частка послуг в експорті свідчить про їх низький рівень конкурентоспроможності. Хоча сальдо торгівлі послугами є позитивним починаючи з 2010 року. У 2014 році різниця між експортом та імпортом послуг має додатне значення у 842,8 млн дол. США, в той час як товарів – від'ємне у 527,1 млн дол. США (з урахуванням тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь).

в) продовжується погіршення умов торгівлі, як наслідок, має місце зростання цін на імпортні товари та послуги.

Вартість імпортованих товарів з 2009–2012 рр. збільшувалася у середньому на 17,2%. Починаючи з 2013 року відображається спад показників, але сприяло цьому не зниження цін на продукцію, а скорочення покувної спроможності споживачів, через гіперінфляцію національної валюти. У 2014 році імпорт зменшився на 28,3%, а січень-липень 2015 року ще раз підтвердив нескінченність «інфляційного провалля» і цей показник впав до 37,8%.

г) дефіцит торговельного балансу України, який спостерігався протягом 2011–2013 років, змінився на профіцит.

Проблема від'ємного сальдо супроводжує Україну з 2005 року. Для економіки України дефіцит торговельного балансу має негативні наслідки, а для певної частини населення на короткому проміжку часу – позитивні. Це зумовлено можливістю придбати дешевші товари, нерідко кращої якості. За підсумками 2014 року зовнішньоторговельний баланс зведений з профіцитом у 3 884,1 млн дол. США, що було б добре, порівняно з дефіцитом 2013 року у 8 514 млн дол. США. Але, на жаль, причиною профіциту є не нарощення обсягу експорту і збереження сталого імпорту, а падіння експорту і ще більше падіння імпорту.

д) починається переорієнтація торговельних відносин з традиційних ринків та нові, перш за все ринки країн ЄС.

Конфлікт між Україною та Російською Федерацією не міг не вплинути і на економічні відносини, що склалися десятиліттями. Починаючи з 2013 року відбувається закриття Росією торговельних шляхів. Через ці обставини Україна починає переорієнтовувати товарні відносини на захід, а саме на

Таблиця 1

Основні показники торговельної діяльності України за 2009–2014 рр.

Показники	Експорт										Імпорт				
	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2009	2010	2011	2012	2013	2014*			
1. Величина експорту та імпорту України, млн дол.	49294,2	63164,6	82186,4	82429,5	78157,1	65422,5	50606,6	66189,9	88843,4	91453,7	84595,8	60801,8			
Темпи зростання експорту та імпорту, %	-37,3	28	30,1	0,3	-5,2	-16,2	-44,9	30,8	34,2	2,9	-7,5	-28,1			
- частка товарів, %	80,52	81	82,2	83,5	81	82,3	89,7	91,7	92,9	92,6	91,9	89,5			
- частка послуг, %	19,48	19	17,7	16,5	19	17,7	10,3	8,3	7,1	7,4	9	10,5			
2. Обсяги міжнародної торгівлі України з країнами ЄС, млн дол.	12538,8	16280,1	21638,8	20970,4	21055,7	20994,6	18487,6	22180,8	29209,5	29947	31299,1	24217,9			
Темп зростання експорту та імпорту з країнами ЄС, %	-43,9	29,8	32,9	-3	0,4	-0,29	-43,6	19,9	31,6	2,5	4,5	-22,6			
- частка товарів, %	75,8	80,4	83,3	81,6	79,6	80,0	83,5	86,3	88,3	87,6	86,4	86,9			
- частка послуг, %	24,1	19,6	16,7	18,3	20,4	19,1	16,5	13,6	11,6	12,4	13,6	13,1			
- частка у загальній величині експорту та імпорту, %	25,4	25,7	26,3	25,4	26,9	32,1	36,5	33,5	32,8	32,7	36,9	39,8			
3. Обсяг МТУ з найбільшими торговими партнерами, млн дол.:															
- Італія	1 227,6	2 412,4	3 039,5	2 480,0	2 357,6	403,8	1 139,8	1 390,3	2 005,7	2 234,5	2 086,6	1 554,9			
- Німеччина	1 248,1	1 499,5	1 763,8	1 645,0	1 603,7	2 580,8	3 852,1	4 605,3	6 865,7	6 807,1	6 772,8	5 952,8			
- Польща	1 208,0	1 787,2	2 794,0	2 576,2	2 547,8	2 155,7	2 170,3	2 788,8	3 183,4	3 567,1	4 074,2	3 219,2			
4. Основні торгові партнери з ЄС:															
- Італія	Чорні метали, насіння і плоди олійних культур										Одяг, взуття, текстиль, електричні товари, вироби з металу				
- Німеччина	Електричні машини, чорні метали, одяг, текстиль, літальні апарати										Автомобілі, устаткування, високоточні інструменти, фармацевтична продукція				
- Польща	Чорні метали, руди, шлаки, зола, електричні машини										Електротехнічне обладнання, вироби металургійної промисловості, паперові вироби				

* - без урахування тимчасово окупованої території АРК і м. Севастополь

європейський ринок. До 2013 року поступово нарощуючи показники експорту та імпорту – 26,9% і 38,6% від ВВП відповідно.

Серед країн найбільших експортерів останні 6 років залишається Італія, що закуповує в Україні чорні метали, насіння і плоди олійних культур, тоді як спеціалізується на одязі, взутті, електричних товарах, виробках з металу. Протягом всього періоду партнерства кон'юнктура експорту є нестабільною – приріст у на 96,5% у 2010 році і спад у 2014 р. на 82,8%.

Найбільшими імпортерами в Україну за 2013 рік є Німеччина – ввозить на територію України автомобілі, устаткування, високоточні інструменти, фармацевтичну продукцію, а вивозить електричні машини, чорні метали, одяг, текстиль, літальні апарати і Польща – експортує електротехнічне обладнання, виробки металургійної промисловості, паперові виробки та імпортує чорні метали, руди, шлаки, золу, електричні машини. З 2009–2012 рр. імпорт збільшився у два рази, у 2013–2014 рр. простежується деякий спад торгівлі, причиною зниження показників є відділення та неврахування тимчасово окупованої території АРК і м. Севастополь.

Товарна структура торгівлі України та країн ЄС свідчить про її вузький асортимент. Так, за даними Державного комітету статистики України [7], у 2014 р. загальний обсяг українського експорту до ЄС більше чверті (28,0%) складали продукція агропромислового комплексу та харчової промисловості, 22,9% – це чорні метали, 16,2 – мінеральні продукти, 12,2% – електричні та механічні машини. Загалом на ці групи, що репрезентують галузі з незначним рівнем технологічності та виробництва доданої вартості, припадало понад 70% загального обсягу експорту України до ЄС. Водночас частка машин, устаткування, приладів становила лише 10,3%. У товарному імпорті з країн ЄС переважають мінеральні продукти (найбільша частка імпорту припадала на природний газ – 37,7%) – 18,3% від загального обсягу імпорту, продукція хімічної промисловості – 18,2%, механічні та електричні машини – 17,5%, товари АПК та харчової промисловості – 11,8%. Негативним фактором, який привертає увагу, є нестабільність товарних груп експорту України на ринку ЄС, тоді як падіння імпорту вказує на нестійкість до зменшення конкурентоспроможності українських експортерів на Європейському ринку. Незначна, також, присутність України у найбільш динамічних сферах послуг – туристичних, інформаційних, інженерних, науково-технічних.

Незважаючи на той факт, що за останні роки торговельні стосунки з ЄС неабияк поживалися, Україна загалом купує значно більше, ніж продає, що є дуже великим мінусом процесу формування ефективною товарної структури держави. Традиційно експортуються чорні метали, руда, шлаки, зола, зернові культури, електричні машини та устаткування. Тоді як країни Євросоюзу імпортують сировину, мінеральне паливо, промислові товари. Отже, спостерігається невідповідність товарних структур експорту України та імпорту країн ЄС, що стає серйозною проблемою для нашої країни у питанні ефективної міжнародної торгівлі та однією із причин повільної інтеграції до Європейського Союзу.

Одна із головних особливостей енергетичного сектора України – дефіцит паливно-енергетичних ресурсів, потреба в яких вирішується за рахунок імпорту. Так, частка нафти і газу паливно-енергетичних ресурсів у відсотках до загального обсягу імпорту

України складала: у 2005 р. – 23,6%, у 2010 р. – 22,4%, у 2014 р. – 10,8%.

е) нестійка динаміка ВВП є наслідком системних проблем зовнішньоторговельної сфери України.

2009 рік відзначився кризою і, як наслідок, великим скороченням обсягів експорту, імпорту та ВВП: -37,3%, -44,5% та -15,1%, відповідно. З 2010–2014 р. показники мали додатний характер, однак вони не компенсували падіння за кризових умов (рис. 1).

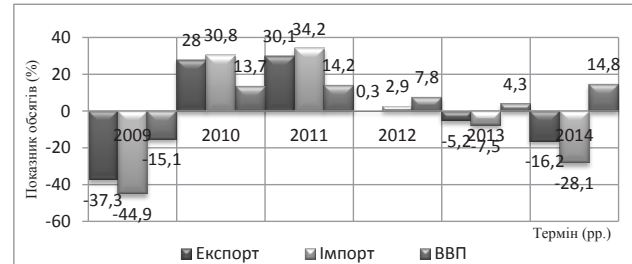

Рис. 1. Темпи зростання обсягів міжнародної торгівлі України та ВВП (2009–2014 рр.)

За результатами проведеного дослідження можна виокремити такі ключові проблеми у торговельній діяльності України та її переорієнтації на нові ринки: невідповідність товарної структури вимогам країн ЄС; значний рівень відкритості; збереження енерговитратного характеру виробництва; залежність від кон'юнктурних коливань світового ринку; вагомість впливу експортних надходжень тощо.

Для зміни негативних тенденцій, на нашу думку, Україні потрібна реалізація зовнішньоторговельної політики, спрямованої на:

- оптимізацію торговельного і платіжного балансів країни;
- проведення структурних реформ в напрямку застосування науково-технічних інновацій та інформаційних технологій;
- прискорення процесу адаптації системи стандартизації і сертифікації вітчизняних товарів до норм та процедур Європейського Союзу для подальшого збільшення експорту України;
- розробку регіональних програм нарощування експортного потенціалу конкурентоспроможних продукції і послуг.

Нагальність цих завдань підкреслюють і прогностичні показники, що актуалізують зовнішні виклики для української економіки:

- у короткостроковій перспективі українську економіку очікує різке падіння до 9,5% у 2015 р. та погіршення кон'юнктури світових фінансових ринків;
- через глибоку фінансову кризу, різку зміну ринків збуту та адміністративних обмежень загальні експортно-імпортні показники України падають, що дозволяє спрогнозувати негативну тенденцію спаду і у 2015 році, у середньому на 5%;
- за типологічними оцінками, країна, яка характеризується приблизно такими, як Україна, розмірами економіки і близькістю до основних ринків, мала б експортувати близько 40% сукупного експорту до ЄС, тоді як у 2013 році цей показник склав 30,01%;
- статистичні дані свідчать про негативний напрям зменшення обсягів торгівлі з ЄС у 2014 році, тож, за прогнозами, показник 2015 року складе у середньому на 0,5-2% менше.

- внаслідок негативної тенденції обсягів внутрішнього валового продукту відбуватиметься подальший спад інвестиційних можливостей держави, скорочення, розвиток скрутного становища на підприємствах, у 2015 році, за попередніми даними, ВВП дорівнюватиме у середньому на 4% менше.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Зовнішньоторговельні відносини можуть і повинні стати вагомим чинником економічного розвитку національного господарства. Через закриття ринку РФ Україна має переорієнтуватися на інші ринки збуту, а саме на країни ЄС. У ході дослідження було проаналізовано ряд економічних показників, що дало змогу сформулювати основні тенденції у розвитку торговельних відносин України, у тому числі з країнами Європейського Союзу. Це дозволяє визначити прогностичні показники і вимоги, а також пропозиції щодо формування ефективності торговельної політики України задля подолання негативних тенденцій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бліхар М.М. Теоретичні основи дослідження спільної торговельної політики Європейського Союзу / Бліхар М.М. // Ефективна економіка. – 2010. – № 7. – С. 25-30.
2. Проноза П.В. Динамика и особенности развития экономики Украины в 2003–2012 годах / Проноза П.В. // Бізнес Інформ. – 2014. – № 3. – С. 413-423.
3. Сиденко В.Р. Глобализация – европейская интеграция – экономическое развитие: украинская модель / Сиденко В.Р. – В 2-х томах. – Т. 1. – К. : Феникс, 2008. – С. 239.
4. Телишевська Л.І. Сутність впливу інвестування на товарну інноваційну політику сучасного підприємства / Телишевська Л.І., Калініна Т.О. // Ефективна економіка. – 2010. – № 4. – С. 52-54.
5. Зовнішньоекономічна діяльність: Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/control/uk/index>.
7. Економічна енциклопедія: У трьох томах / [редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Видавничий центр «Академія», Т. 1. – 2000. – С. 864.